

УДК 378:37(092)(477.82)ВНУ

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2024.6.6>

Лариса ПОНЕДЕЛЬНИК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та археології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-6677-8788

Бібліографічний опис статті: Понедельник, Л. (2024). Педагогічна освіта Волині. Формування та становлення особистості педагога (на прикладі історії випускників ВНУ імені Лесі Українки). *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 37–43, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.6.6>

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА ВОЛИНИ. ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРІЇ ВИПУСКНИКІВ ВНУ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

У статті висвітлено педагогічну діяльність кращих педагогів Волині – випускників Волинського національного університету імені Лесі Українки упродовж років. Лесин виш, один з найстаріших закладів вищої освіти у регіоні, зацікавлений у тому, аби підготувати спеціалістів, які б не тільки забезпечували виконання завдань обов'язкового навчання, а й сприяли б високому рівню освіченості та культури наших громадян.

Зокрема, зацентовано увагу на основних взаємопов'язаних процесах, які поєднують у собі навчання і виховання дітей, якісну освіту, науковий і технічний прогреси, розвиток суспільства. Наголошено, що вчитель має визначальну роль у сучасному навчально-виховному процесі, саме він покликаний оперувати знаннями, володіти педагогічною майстерністю, психолого-педагогічною культурою, здатністю до самоаналізу, самоорганізації. Окреслено, що значну увагу у своїй педагогічній діяльності сучасні учителі приділяють методичній роботі, реалізації принципів та ідей НУШ в початковій і середній школі, вихованню соціально компетентних і толерантних осіб, громадян і патріотів своєї держави, які поділяють демократичні цінності, володіють критичним мисленням і відповідально ставляться до громади, рідного краю, країни та прагнуть зберігати, розвивати і примножувати природний, економічний і культурний потенціал України.

Зазначено, що на теперішній час перед педагогами України стоять нові виклики, і те, в якому стані перебуває сучасна освіта, які підґрунтя готує вона для відновлення країни, для розвитку людського капіталу, які перспективи вибудовує для майбутніх поколінь, залежить всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Спільнота Волинського національного університету імені Лесі Українки завжди підтримує зв'язки зі своїми випускниками, вивчає досвід їхньої роботи, аналізує, і завдяки спільній діяльності з закладами середньої освіти спрямовує свою роботу на підготовку фахових спеціалістів у галузі освіти, розширює перелік освітніх програм з підготовки вчителів та інших педагогічних працівників, вивчає можливості впровадження поєднуваних спеціальностей тощо, а головне, прикладає усіх зусиль, аби сформувати професіоналів, які дотримуються сучасних технологій та інноваційних методик навчання, щоб донести знання до учнів.

Ключові слова: педагог, педагогічна освіта, НУШ, пошук, компетентності, методика, перспективи.

Larysa PONIEDIELNYK

Ph.D. in History, Associate Professor, Associate Professor at the Department of History of Ukraine and Archeology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-6677-8788

To cite this article: Poniedielnyk, L. (2024). Pedagogical education in Volyn. Formation and development of the teachers personality (on the example of the history graduates of Lesya Ukrainka Volyn National University)]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 37–43, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.6.6>

PEDAGOGICAL EDUCATION IN VOLYN. FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE TEACHER'S PERSONALITY (ON THE EXAMPLE OF THE HISTORY OF THE GRADUATES OF LESYA UKRAINKA VOLYN NATIONAL UNIVERSITY)

The article highlights the pedagogical activities of the best teachers of Volyn, graduates of Lesya Ukrainka Volyn National University, over the years. Lesyn University, one of the oldest higher education institutions in the region, is interested in training specialists who would not only ensure the fulfillment of compulsory education tasks but also contribute to a high level of education and culture of our citizens.

In particular, the author focuses on the main interrelated processes that combine teaching and upbringing of children, quality education, scientific and technological progress, and development of society. It is emphasized that the teacher has a decisive role in the modern educational process, it is he or she who is called upon to operate with knowledge, to possess pedagogical skills, psychological and pedagogical culture, the ability to self-analysis, self-organization. It is outlined that in their pedagogical activities, modern teachers pay considerable attention to methodological work, implementation of the principles and ideas of the NUS in primary and secondary schools, education of socially competent and tolerant individuals, citizens and patriots of their state who share democratic values, have critical thinking and a responsible attitude towards the community, native land, country and seek to preserve, develop and increase the natural, economic and cultural potential of Ukraine.

It is noted that Ukrainian teachers are currently facing new challenges, and the state of modern education, the grounds it prepares for the restoration of the country, for the development of human capital, and the prospects it builds for future generations depend on the comprehensive development of the individual as the highest value of society. The community of Lesya Ukrainka Volyn National University always keeps in touch with its graduates, studies their work experience, analyzes it, and through joint activities with secondary education institutions directs its work to train professional specialists in the field of education, expands the list of educational programs for the training of teachers and other pedagogical staff, explores the possibilities of introducing combined specialties, and most importantly, makes every effort to form professionals who adhere to modern technologies and innovative teaching methods to convey knowledge to students.

Key words: teacher, teacher education, NUS, search, competencies, methodology, prospects.

Постановка наукової проблеми у загальному вигляді. Професія педагога є найбільш відповідальною у всьому світовому просторі. Як наголошують фахівці, з діяльності педагогів починається складний ланцюг основних взаємопов'язаних процесів, який поєднує у собі навчання і виховання дітей, якісну освіту, науковий і технічний прогреси, розвиток суспільства (Особливості професії педагог, що потребують уваги). Тим учителям, вихователям, наставникам, яким дали путівку у життя справжні педагоги, які і самі переконані у власних силах, самі вірять в успіх, і разом вселили кожному впевненість у собі, досить пощастило.

Серед цілої когорти заслужених вчителів України, відмінників освіти України, заслужених працівників освіти України, фахівців, яким присвоєно педагогічні звання – випускники Волинського національного університету імені Лесі Українки. Лесин виш, один з найстаріших закладів вищої освіти у регіоні, зацікавлений у тому, аби підготувати спеціалістів, які б не тільки забезпечували виконання завдань обов'язкового навчання, а й сприяли б високому рівню освіченості та культури наших громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне життя вимагає від педагога нових підходів, розуміння викликів і змін у системі педа-

гогічної освіти. Відповідно необхідний аналіз історичного досвіду діяльності педагогів, переосмислення та впровадження новітніх технологій, підвищення якості підготовки вчителів відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі освіти (О. Овчарук, А. Веремчук, Н. Кузнецова, В. Ковальчук, В. Кремень).

Мета статті – висвітлити педагогічну діяльність кращих педагогів Волині – випускників Волинського національного університету імені Лесі Українки упродовж років, на їх прикладі проаналізувати формування та становлення особистості педагога.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній час, зважаючи на обставини воєнного стану, підготувати професійних педагогічних фахівців непросто. Проте і минуле зі своїми об'єктивними і суб'єктивними факторами суспільства, існуючими тогочасними системами професійної підготовки, не завжди правильною мотивованістю теж наклало свій відбиток. Враховуючи те, що саме вчитель має визначальну роль у сучасному навчально-виховному процесі, саме він покликаний оперувати знаннями, володіти педагогічною майстерністю, психолого-педагогічною культурою, здатністю до самоаналізу, самоорганізації, попри усі складнощі у роботі працівників освіти,

маємо на сьогодні тих, хто у постійному пошуку нових творчих сходинок, хто прагне бути справжнім педагогом.

Серед них – колишні студенти різних факультетів університету, і зокрема факультету педагогічної освіти та соціальної роботи, з їх досвідом, з їх практикою і їх історією.

Прикладом відданості улюбленій справі, професіоналізму педагогічної діяльності є Ганна Семенівна Маслай, вчитель математики, багаторічний директор школи, очільниця Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти у 1984–2008 роках. Отримавши диплом випускниці фізико-математичного факультету Луцького державного педагогічного інституту (ЛДПІ) імені Лесі Українки, усе своє життя присвятила педагогіці.

Упродовж років вона прагнула модернізувати систему післядипломної педагогічної освіти краю, змінюючи саму структуру інституту, працюючи над зростанням фаховості педагогічних кадрів. Вже тоді її гордістю стали проекти видання науково-методичного часопису «Педагогічний пошук». З великим ентузіазмом працювала над заснуванням музею історії освіти Волині, який діє і донині. Традиційними стали започатковані нею виставки дидактичних та методичних матеріалів «Творчі сходинки педагогів Волині». А конкурс «Вчитель року» завжди привертав увагу до себе і вчителів, і батьків, і школярів, демонструючи кращі здобутки вчительської професії, їх творчий потенціал і надбання. Так відбувалося становлення Галини Маслай як ректора. Очолюваний нею заклад був визнаний одним з кращих навчальних закладів системи післядипломної освіти України з розвитку творчості вчителя. Уже перебуваючи на заслуженому відпочинку, педагог не припиняла своєї педагогічної діяльності. Будучи на посаді завідувачки методичного кабінету Центру туризму, спорту і екскурсій у Волинській області, ініціювала проведення обласних педагогічних читань «Серце, віддане дітям», присвячених пам'яті видатного українського педагога В. О. Сухомлинського (Маслай, 2019, с. 6).

Великої поваги викликає науковий доробок педагога. Більше 100 статей у фахових, педагогічних, методичних виданнях, методичних рекомендацій свідчать про постійну творчу роботу. Для обміну професійними навичками,

досвідом, організувала районні, обласні, Всеукраїнські, міжнародні наукові, науково-методичні і краєзнавчі конференції. «Заслужений працівник народної освіти України», «Відмінник народної освіти», «Відмінник освіти України» – ці почесні звання є вагомим доказом фаховості яскравої, неповторної особистості.

Креативні ідеї, багатогранні перспективи, далекоглядні рішення – професійне кредо нинішнього директора Луцького педагогічного коледжу Петра Бойчука. Здобувши фах учителя математики в ЛДПІ імені Лесі Українки, пройшовши шлях від учителя, викладача, директора школи до директора коледжу, зробив неocenний внесок талановитого управлінця в розбудову волинської освіти. Щороку сотні творчих, обдарованих випускників поповнюють освітянську спільноту рідного краю. Його доробок – прогресивні перетворення на теренах національної науки та просвітництва, прагнення наблизити вітчизняну освіту до європейських стандартів, утвердження високого авторитету очолюваного закладу.

Сьогодні Луцький педагогічний коледж вважають осередком просвітництва на Волині. Саме тут куються учительські кадри для західного регіону України. Навчальний заклад приваблює до себе тисячі абітурієнтів, про що свідчить третя позиція в області після Волинського національного університету імені Лесі Українки та Луцького національного технічного університету, яку займає коледж за кількістю здобувачів освіти. На теперішній час він являється єдиним закладом вищої освіти у регіоні, де готують вихователів і музичних керівників закладів дошкільної освіти, учителів початкових класів, музичного мистецтва, фізичної культури за рівнем молодшого спеціаліста та бакалавра. Педагогічний коледж становить основну базу для постачання кадрів у сільські школи та дошкільні заклади.

На базі коледжу функціонує інноваційна навчально-тренінгова лабораторія «Нова українська школа», яка готує майбутніх педагогів-реформаторів. Одночасно, лабораторія відіграє роль методичного центру закладів загальної середньої та вищої освіти західного регіону України (Золотий фонд Університету імені Лесі Українки, 2022, с. 19).

Натхненна, сподвижницька праця директора належно поцінована в державі. За видатні

заслуги у сфері освіти Петро Бойчук нагороджений нагрудними знаками «Відмінник освіти України», «Василь Сухомлинський», почесними грамотами Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України. У 2009 року Петрові Бойчуку присвоєно почесне звання «Заслужений працівник освіти України».

Одержимим у своїй професії учителя називають колишні учні свого учителя історії Григорія Олександровича Гуртового. Відомий краєзнавець, засновник історико-краєзнавчого музею у м. Торчині, почесний професор Волинського національного університету імені Лесі Українки, заслужений працівник культури України, був не просто наставником, він був Педагогом з великої букви. Його педагогічна та освітня діяльність, його авторська методика організації науково-пошукової та історико-краєзнавчої роботи школярів, використання краєзнавчих матеріалів у викладанні суспільно-гуманітарних предметів, громадянському та патріотичному вихованні, впровадження козацьких традицій в учнівське самоврядування сьогодні стала прикладом для наслідування (Олешко, 2019, с. 89. Його гасло: «Кожну музейну колекцію, кожен експонат, повинні бачити люди. Тільки тоді вони матимуть виховне, просвітницьке значення» і нині живуть в його учнях, в його колись – Торчинському історико-краєзнавчому музеї імені Григорія Гуртового (Виставка «Григорій Гуртовий – відомий волинський педагог, музейник і краєзнавець» у Музеї історії освіти Волині, 2020).

Значну увагу у своїй педагогічній діяльності сучасні учителі приділяють методичній роботі. Відтак, це стимулює кожного з них підвищувати власний професійний рівень. Викладання математики стало справжньою творчою лабораторією для Світлани Сватко, вчительки математики в Луцькій гімназії № 21 імені Михайла Кравчука, завідувача кафедри математики та інформаційних технологій, за сумісництвом методиста Луцького міського відділу освіти. У ній вона натхненно створює власну науково-педагогічну систему. Творчо працює над оновленням і вдосконаленням методики викладання математики. На високому рівні володіє методикою ефективною підготовки учнів до НМТ/ЗНО, враховуючи особливості навчального матеріалу, формує навички самостійного здобуття

знань та вмінь і застосування їх на практиці. Більше 85 % школярів мають високий і достатній рівні знань з математики. За підсумками ЗНО вихованці учителя показують одні з найкращих результатів у місті та області. Окремі з них отримали по 200 балів з математики. Щороку її учні – призери олімпіад, турнірів, конкурсів-захистів, наукових робіт різних рівнів (Золотий фонд Університету імені Лесі Українки, 2022, с. 202).

Педагог систематично працює над удосконаленням власної методики викладання математики, випустила методичні рекомендації «Досліджуємо способи розв'язування задач на екстремум» і «Відсотки в курсі середньої школи», збірник вправ для 10–11 класів «Довготривалі домашні завдання», які були відзначені дипломами на обласній виставці методичних доробків «Творчі сходінки педагогів Волині». Є лауреатом міських, обласних та міжнародних премій.

Навчаючи учнів, ставить завдання, стимулює до пошуків, логічного мислення, висновків і учитель вищої категорії, учитель-методист, відмінник освіти України, заслужений учитель України Тамара Григорівна Коць, яка понад 30 років свого життя віддала Луцькому НВК № 26. Аби зацікавити школярів, зробити уроки математики привабливішими для них, розробляє задачі на кмітливість, задачі підвищеної складності, логічні вправи, свідомо лишаючи помилки в умові, софізми. Школярі розгадують ребуси, кросворди, складають казки, пишуть реферати і математичні твори, ставлять вистави тощо. Використовуючи елементи інтерактивного навчання (роботу в парах, малих групах, технології «Мікрофон», «Акваріум»). Відтак, кожен учень має можливість відчувати свою відповідальність, успішність, свою інтелектуальну спроможність. Вона часто практикує проведення нестандартних уроків. Її «методична скринька» містить масу авторських розробок нетрадиційних уроків: уроки-подорожі, уроки-змагання, уроки-ігри, уроки-КВК, інтегровані уроки, уроки-практикуми, уроки-дослідження, уроки-діалоги, уроки-казки, уроки «Свято задачі» тощо. Нетрадиційний урок, на думку педагога, – це пульсування життя, творча самореалізація вчителя, вияв його неповторної індивідуальності, а для учня – це свято серед традиційних буднів. Автор посібників «Календарні

свята на математичній орбіті», «Тиждень математики в школі», «Ювілей рідного міста», «Клуб юних мудреців. Задачі для 5–6 класів», «Свято задачі», «Букет задач до ювілею М. П. Кравчука», а також віршів «Вулиця Михайла Кравчука», «Музей Михайла Кравчука». Вона є однією із відомих в області популяризаторів життя й діяльності академіка М. П. Кравчука. Багато уваги приділяє роботі з обдарованими дітьми. Її учні – постійні переможці міських та обласних олімпіад, а учениця Матвіїв Катерина стала дипломантом Міжнародної олімпіади з математики. Учитель стала ініціатором міських змагань п'ятикласників «Крок до вершин математики» імені Михайла Кравчука, які проводяться в м. Луцьку з 2009 року (Золотий фонд Університету імені Лесі Українки, 2022, с. 114).

Результатами своєї роботи Тамара Коць постійно ділиться з колегами. Всі, хто мав можливість зустрічатися й спілкуватися з нею, із вдячністю згадують лекції, дискусії, ділові ігри в її школі педагогічної майстерності. Вона має свою авторську лабораторію, проводить заняття школи молодого педагога, виступає з доповідями перед слухачами ВППО та студентами ВНУ імені Лесі Українки, проводить відкриті уроки та позакласні заходи. Учасниця багатьох Всеукраїнських та міжнародних семінарів і науково-практичних конференцій.

Серед зразкових фахівців, які оволоділи і вміло оперують методикою викладання предметів початкової школи, можемо назвати і випускницю факультету початкового навчання та виховання, вчителя початкових класів, а нині директора Криничненської гімназії Колківської селищної ради Галину Василівну Махновець. Їй як нікому вдається застосовувати методи, які допомагають залучати учнів до активної розумової діяльності, до самостійності, враховуючи при цьому їх вікові та психолого-педагогічні особливості.

Її педагогічні зацікавлення гуртуються навколо проблеми розвитку уваги учнів на уроках як засобу підвищення якості навчально-виховного процесу. Галина Махновець чітко розуміє індивідуальну потенціальну своєрідність задатків людини, її роль у різних галузях діяльності, а отже приділяє значну увагу роботі з обдарованими дітьми і постійно залучає їх до участі в інтелектуальних, творчих турнірах, конкурсах, спортивних змаганнях, де учні займають призові місця.

Сама педагог бере участь у методоб'єднаннях вчителів початкових класів, проводить семінари вчителів початкових класів відділу освіти Колківської територіальної громади, а також виступає на Всеукраїнських науково-методичних семінарах. З метою вдосконалення розвивального середовища спрямовує роботу методичних об'єднань на формування в учнів ключових компетентностей, які будуть враховувати їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток (Золотий фонд Університету імені Лесі Українки, 2022, с. 151).

Оксана Максимчук, учитель початкових класів Журавичівського ліцею, є регіональним тренером «Нової української школи» у Луцькому районі. Вона бере участь в авторському методичному семінарі-тренінгу для вчителів початкових класів ЗЗСО Волинської області, які впроваджують програми: «Я, моя сім'я, мої сусіди», «Місце, де ми живемо», «Працюємо, вчимося, відпочиваємо разом», «Цінуймо край – пишаймося Україною!», інтегрованого курсу «Культура добросусідства». На нинішньому етапі активно продовжує працювати над цим курсом, як курсом за вибором. Насамперед він передбачає виховання громадян і патріотів своєї країни, соціально компетентних і толерантних осіб. Кожен з них має поділяти демократичні цінності, володіти критичним мисленням. Безумовно, вже з шкільного віку підрастаюче покоління має розуміти відповідальність перед громадою, рідним краєм, державою, прагнути до розвитку, збереження і збагачення природного, економічного і культурного потенціалу України (Кінд-Войтюк, 2024).

Зазначена мета досягається через реалізацію певних пріоритетних завдань. Педагоги цілеспрямовано скеровують свою роботу з формування соціальної й громадянської компетентності та однієї з її складових – толерантності, як у дітей, так і у їхніх батьків. Форми толерантності можуть бути у всіх її проявах: релігійна, етнічна, вікова, мовна, гендерна, соціальна та ін. Вже тоді у школярів формується інтерес до життя, до культури, як відповідальність і невід'ємна складова громадянського обов'язку. Учні вчать мислити критично, плекати свої ідеї, особистісні позиції; вміло підходити до вирішення конфліктних питань; відстоювати свої права. Звертається увага і на подолання агресивності дітей, вміння мирного розв'язання загострених ситуацій, знайомство

з шкільною медіацією і переговорним процесом. Усе ці напрями стають одними з провідних характерних рис діяльності педагога (Максимчук, 2024).

У складні часи українська освіта потребує нових рішень та підходів. Будучи сертифікованим вчителем, експертом із сертифікації, експертом з інституційного аудиту, LEGO-тренером, Оксана Максимчук керує відокремленим підрозділом громадської організації «Асоціація сертифікованих педагогічних працівників» (АСПП) у Волинській області. Це всеукраїнське добровільне об'єднання педагогів, яке створене для захисту професійних, економічних, соціальних, культурних та інших прав, інтересів своїх членів, а також удосконалення системи незалежного оцінювання, яка відкриває можливості для професійного зростання педагогічного працівника, а також сприятиме підвищенню якості освіти. АСПП буде корисною для експертів й учасників сертифікації, тих, хто не зміг успішно пройти її чи планує спробувати власні сили у майбутньому. Особлива увага приділяється вивченню і аналізу умов, в яких українським вчителям доводиться функціонувати як професіоналам під час війни (АСПП, 2024).

Часто викладачі закладів вищої освіти діляться своїм педагогічним досвідом і впроваджують методи науково-педагогічних досліджень у ліцеях та гімназіях. Прикладом такої роботи може стати діяльність кандидата історичних наук, доцента кафедри історії та археології Волинського національного універси-

тету імені Лесі Українки Наталія Василівна Кінд-Войтюк, яка за сумісництвом є вчителем історії ККЗЗСО «Луцький лицей №27 Луцької міської ради». Особливу увагу приділяє педагог вивченню історії рідного краю, вивчаючи та досліджуючи біографії видатних осіб Волині, що має пізнавальний та науковий інтерес. Її вихованці неодноразово брали участь у міських, обласних та Всеукраїнських турнірах та олімпіадах, займаючи призові місця. Головною метою учителя у цих процесах є виховання патріотизму та любові до історії, до рідного краю. Зокрема, яскравим прикладом такої копіткої роботи є дослідження життя і подвигу командира батальйону «Вовки Да Вінчі» Дмитра Коцюбайла з позивним «Да Вінчі», над яким працював Владислав Козюпа, учень лицейом (Кінд-Войтюк, 2024).

Відтак, ми можемо стверджувати, що кожен педагог – вмілий фахівець своєї справи. Насамперед, він має досконало знати свій предмет, вміло орієнтуватися у своїй галузі знань, і звичайно ж, зацікавити і популяризувати ці знання серед учнів. Учитель – це не просто ерудована людина, яка обізнана у науці, у новітніх технологіях. Учитель – це лідер сучасного навчально-виховного процесу. Він досконало володіє педагогічною майстерністю, психолого-педагогічною культурою, здатністю до самоаналізу, самоорганізації і т. д. Це надзвичайно яскрава, неординарна особистість, носій загальнолюдських цінностей. Він має запалювати і вести за собою. Таких фахівців ми по праву називаємо Лесиними людьми!

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асоціація сертифікованих педагогічних працівників». URL: <https://acpw.org.ua/> (дата звернення: 15.11.2024).
2. Особливості професії педагог, що потребують уваги. <https://pd.dsp.gov.ua/news/osoblyvosti-profesii-pedahoh-shcho-potr/> (дата звернення : 16.12.2024).
3. Виставка «Григорій Гуртовий – відомий волинський педагог, музейник і краєзнавець» у Музеї історії освіти Волині. URL: http://vipro.org.ua/view_news.php?id=2935 (дата звернення : 16.12.2024).
4. Золотий фонд Університету імені Лесі Українки. В рамках проєкту «Літопис Університету імені Лесі Українки: від А до Я». Керівник проєкту Анатолій Цьось ; упорядник і редактор Лариса Понедельник. Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки. 2022. 280 с.
5. Кінд-Войтюк Н. Записано зі слів очевидиці, 1978 р. н., жительки м. Луцька. 02. 12. 2024 р.
6. Максимчук О. Записано зі слів очевидиці, 1974 р. н., жительки с. Журавичі Луцького району. 03. 12. 2024 р.
7. Маслай Г. С. Долаючи вершини. *Педагогічний пошук*. 2019. Вип. 1. С. 6–7.
8. Олешко П. Збереження та розвиток козацьких традицій Волинського краю у доробку Григорія Гуртового. *Краєзнавство*. 2019. № 4. С. 84–94.
9. Сахнюк А. 26 грудня 100 років від дня народження Г. О. Гуртового (1924–2012) – краєзнавця, засновника Торчинського народного історичного музею, заслуженого працівника культури України. *Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2024 рік* / Волин. обл. рада, Департамент культури, молоді та спорту Волинської ОДА, Волин. краєзнав. музей, Волин. ДОУНБ імені Олени Пчілки. Луцьк, 2024. С. 189–193.

REFERENCES:

1. Asotsiatsiya serytyfikovanykh pedahohichnykh pratsivnykiv». <https://acpw.org.ua> (data zvernennya: 15.11.2024).
2. Osoblyvosti profesiyi pedahoha, shcho potrebuyut' uvahy. <https://pd.dsp.gov.ua/news/osoblyvosti-profesii-pedahoh-shcho-potr> (data zvernennya : 16.12.2024).
3. Vystavka «Hryhoriy Hurtovyy – vidomyy volyns'kyy pedahoh, muzeynyk i krayeznavets'» u Muzeiyi istoriyi osvity Volyni. http://vippp.org.ua/view_news.php?id=2935 (data zvernennya : 16.12.2024).
4. Zolotyy fond Universytetu imeni Lesi Ukrayinky. V ramkakh proektu «Litopys Universytetu imeni Lesi Ukrayinky: vid A do YA» / Kerivnyk proektu Anatoliy Ts'os'; uporyadnyk i redaktor Larysa Ponyedyel'nyk. Luts'k : Volyn. nats. un-t imeni Lesi Ukrayinky. 2022. 280 s.
5. Kind-Voytyuk N . Zapysano zi sliv ochevydtsi, 1978 r. n., zhytel'ky m. Luts'ka. 02. 12. 2024 r.
6. Maksymchuk O. Zapysano zi sliv ochevydtsi, 1974 r. n., zhytel'ky s. Zhuravychi Luts'koho rayonu. 03. 12. 2024 r.
7. Maslay H . S. (2019) Dolayuchy vershyny. *Pedahohichnyy poshuk*. Vyp. 1. S. 6–7.
8. Oleshko P. (2019) Zberezhenia ta rozvytok kozatskykh tradytsii Volynskoho kraiu u dorobku Hryhoriia Hurtovoho. *Kraieznavstvo*. № 4. S. 84–94.
9. Sakhnyuk A. (2024) 26 hrudnya 100 rokiv vid dnya narodzhennya H. O. Hurtovoho (1924–2012) – krayeznavtsya, zasnovnyka Torchyns'koho narodnoho istorychnoho muzeju, zasluhzenoho pratsivnyka kul'tury Ukrayiny. *Kalendar znamennykh i pam'yatnykh dat Volyni na 2024 rik* / Volyn. obl. rada, Departament kul'tury, molodi ta sportu Volyns'koyi ODA, Volyn'. krayeznav. muzey, Volyn. DOUNB imeni Oleny Pchilky. Luts'k. S. 189–193.